

ДЕРЖАВНЕ ІНСТИТУЦІЙНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЕКОНОМІКИ ТА ПРОБЛЕМИ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ

А.І.Товстоліс, старший викладач кафедри соціальної економіки
Чернігівський державний технологічний університет

Головна мета суспільного розвитку – досягнення високого рівня життя громадян та постійне його зростання. Тому одним з найважливіших завдань для сучасної України є підвищення конкурентоспроможності економіки, що визначає не лише рівень ефективності галузей і підприємств, але й рівень добробуту населення, якого досягнуто або може бути досягнуто в країні.

Загалом поняття конкурентоспроможності можна охарактеризувати як властивість об'єкта повніше задовольняти певну конкретну потребу порівняно з аналогічними об'єктами даного ринку [7, 39]. На рівні країни – це здатність її економіки в умовах вільної торгівлі виробляти товари і послуги, що відповідають вимогам світового ринку, реалізація яких підвищує добробут країни і окремих її громадян. Показник конкурентоспроможності країни є узагальнюючим і характеризується комплексністю та багатовимірністю, оскільки поєднує в собі індикатори оцінки конкурентоспроможності галузей, підприємств і товарів.

Конкурентоспроможність країни в першу чергу залежить від факторів, які найбільше впливають на розвиток економічної діяльності, - кількості та якості наявних у країні ресурсів (людських, природних, інфраструктурних, технологічних, інформаційних, культурних тощо). Проте не лише фактори виробництва є визначальними. Багато країн, які свого часу не мали достатньо ресурсів, зокрема Німеччина, Японія, Південна Корея, Фінляндія, досягли значних успіхів у своєму розвитку, що до певної міри спростовує цю тезу.

Дедалі більше теоретиків і практиків усвідомлюють, що вирішальну роль у процесах, які відбуваються в країні, у формуванні її стабільності, прогресивності і конкурентоспроможності відіграє держава. Держава, сама виступаючи інститутом, одночасно є єдиним суб'єктом, якому належить прерогатива створювати формальні правила і вимагати від інших їх виконання. Ці правила є складовою ринкового механізму.

Вважається, що між інститутами, створеними державою, станом економіки та рівнем розвитку країни існує тісний нерозривний зв'язок: чим кращі інститути, тим ефективніша економіка і тим вищий рівень розвитку країни [5, 48-49].

Повною мірою це стосується України. Наскільки ефективними є її інститути, зокрема ті, що прямо або опосередковано впливають на діяльність суб'єктів промисловості, настільки ж ефективною є її промисловість та економіка в цілому. Ефективність інститутів, створених державою, і самої держави визначає не тільки внутрішні параметри розвитку та структурний профіль виробництва країни, але й її міжнародну конкурентоспроможність. Тому оцінка останньої може свідчити про рівень ефективності інститутів та їх здатність забезпечувати прогресивні зміни.

Критичним відставанням для потенціалу конкурентоспроможності України є фактор інститутів (державних, суспільних і приватних) та ефективності товарного ринку.

Низький рейтинг факторів конкурентоспроможності вказує на низьку якість діючих в Україні інститутів, що є свідченням неефективності держави в тій чи іншій господарській діяльності, у тому числі у промисловості. Саме стан і рівень розвитку останньої накладає свій відбиток на якість інститутів і створює підґрунтя для їх модифікації, подальшої розбудови чи зникнення. На жаль, у здійсненні інституційних реформ в Україні ця взаємозалежність не враховувалося. Відсутність, нерозвинутість або занепад промисловості в країні не створюють економічно зумовленої потреби в наявності розвинутих факторів конкурентоспроможності, а навпаки, виступають фактором деградації останніх.

Таким чином, цілеспрямована політика держави щодо прогресивної зміни структурних і технологічних параметрів виробництва виступає обов'язковою умовою і запорукою підвищення ефективності економіки.

Інвестиції, будучи одним з основних чинників економічного зростання, підвищення конкурентоспроможності та розвитку країни, є також фактором, що може спричинити структурні зрушення у складових макроекономічної системи, надаючи можливості для інтенсифікації функціонування пріоритетних і гальмуючи зростання інших галузей, що зумовлює перелив капіталу з одних галузей в інші.

За результатами оцінки діяльності галузей національної економіки в Україні у 2001-2008 рр. встановлено, що найбільш конкурентоспроможними були добувна промисловість та фінансова діяльність, які мали високий рівень доходності за помірною ризику, а найменш конкурентоспроможною – легка промисловість, оскільки, незважаючи на низький ризик, вона не доходна, що значною мірою зумовлено конкурентним тиском з боку іноземних виробників.

Оцінюючи конкурентоспроможність аграрного сектору, слід враховувати стійкий попит на його продукцію та її життєву необхідність. З огляду на зростання населення Землі, активізацію процесу урбанізації та обмеженість сільськогосподарських угідь є підстави говорити про великі потенціальні можливості розвитку аграрного виробництва та його інвестиційну привабливість.

У сучасних умовах найважливішим фактором конкурентоспроможності країни на світовій арені є інновації. Витрати на дослідження й розробки в таких розвинутих країнах, як США, Німеччина і Японія, дорівнюють більш як 2,5% ВВП і є досить суттєвими також в абсолютному вираженні. Використання останніх

наукових досягнень у виробничій діяльності сприяє швидкому просуванню на ринки нових технологій і продуктів.

У межах економіки знань триває активний пошук особливостей прояву породжених знаннями інновацій на всіх рівнях господарської системи. При цьому треба зазначити, що настала фаза безперервних технологічних революцій, які змінюють і виробничу базу промисловості, і структурні характеристики всього комплексу соціально-економічних відносин [8, 23]. Ключову роль у зміні виробничої бази відіграє ряд нових технологій. Дедалі більше уваги приділяється конвергентним технологіям (NBIC: nano-, bio-, info-, cognitive), в яких одержання й реалізація знань є основним процесом технологічного розвитку. Це впливає на вибір і характер сучасної інноваційної політики.

Становлення нового технологічного укладу розпочинається із зародження і застосування його ключового фактора. Для шостого технологічного укладу, що розвивається сьогодні, таким фактором є нанотехнології. У доступному для огляду майбутньому очікується випереджальне зростання використання нанотехнологій як ключового фактора розвитку нового технологічного укладу.

Біотехнології – один з найбільш наукомістких секторів промисловості у світі, дослідницька складова якого становить основну частину інвестицій. Біотехнологічна галузь динамічно розвивається в останні 10-15 років. Так, лише за п'ять років (2005-2010) Світовий ринок біотехнологічної продукції розширився більш як у два рази – із 40 до 100 млрд. дол. Причиною такого стрімкого зростання є великий потенціал біотехнологій для вирішення глобальних проблем у таких сферах, як: охорона здоров'я; екологічна; продовольча. Дослідження показують, що біотехнологічне піднесення переживають економіки розвинутих і ряду країн, що розвиваються, які обрали біотехнологію як національний пріоритет науково-технологічного розвитку. У цілому розвиток біотехнологій в умовах глобалізації показує, що сформувалися всі передумови для реального визнання біотехнологій особливою сферою світового господарства.

Ще одним напрямом активізації науково-дослідної діяльності є розвиток екологічних технологій. Зокрема, це може бути пов'язано з тим, що висувається ідея глобального партнерства з метою активізації інвестицій у низьковуглеводну економіку (це виробництво, торгівля, споживання, які не призводять до значних викидів вуглекислого та інших парникових газів і не загрожують стабільності клімату. Це – економіка майбутнього, яка нині широко обговорюється у світі) і пропонуються конкретні ініціативи, наприклад, створення нового центру технічної допомоги для надання підтримки з питань розробки й здійснення політики в країнах, що розвиваються.

Сьогодні провідні експерти сходяться в думці, що реалізація заходів щодо скорочення викидів парникових газів відкриває можливості для розвитку нових секторів економічної діяльності і приведе до структурної перебудови не тільки в енергетиці, але й в інших галузях. У даному напрямі існують великі науково-дослідні проекти, що розробляються та реалізуються в рамках інтегрованих досліджень. На жаль, визначитися з місцем України в даних тенденціях досить складно, оскільки аналогічної статистики у нас немає – Держкомстат збирає й аналізує дані щодо інноваційної активності вітчизняних підприємств у цілому, без поділу на галузі проведення досліджень і впровадження інновацій. Через неналежну увагу уряду щодо розвитку біоіндустрії у промисловості немає попиту на висококваліфіковані кадри для організації сучасних виробництв із застосуванням біотехнологічних розробок. Серйозною проблемою для галузі є відсутність якісних програм підготовки кадрів для управління інноваційними проектами у сфері нано- та біотехнологій.

Отже, Україна, незважаючи на досить потужний потенціал та конкурентні переваги окремих галузей і підприємств не завжди повною мірою використовує наявні сприятливі чинники. Водночас стан багатьох галузей національної економіки, умови ведення бізнесу, стратегії розвитку більшості вітчизняних підприємств та інші фактори призвели до низької конкурентоспроможності вітчизняних товарів.

З огляду на це вкрай необхідно на державному рівні цілеспрямовано створювати умови для реалізації конкурентних переваг як на зовнішньому, так і на внутрішньому ринку, збільшення ефективності національних підприємств, поліпшення якості продукції та розширення внутрішнього ринку на основі підвищення платоспроможного попиту населення. Основним пріоритетом розвитку країни має бути інвестиційно-інноваційна складова як основна умова конкурентоспроможності економіки.

Література: 1. Вишневецький В. Промислова політика: теоретичний аспект. //Економіка України. - № 2, 3. – 2012. 2. Геєць В.М. Про єдність і суперечності у розвитку суспільства, держави та економіки. //Економіка України. - № 10, 11. – 2012. 3. Геєць В., Грищенко А. Економіка і суспільство: непізнані грані взаємовпливу (роздуми над прочитаним) //Економіка України. - № 3, 2012. 4. Єфименко Т. Інституційне регулювання економічного розвитку. //Економіка України. - № 1, 2011. 5. Кіндзерський Ю. Інститут держави і проблеми оновлення промислової політики в Україні. //Економіка України. - № 1, 2011. 6. Ковтун О. Стратегічні альтернативи для бізнесу та конкуренція в сучасній економіці //Економіка України. - № 6, 2012. 7. Мацибора Т. Конкурентоспроможність як фактор інвестиційної привабливості видів економічної діяльності //Економіка України. - № 9, 2011. 8. Федулова Л., Цибульська Л. Тенденції становлення новітнього технологічного укладу світової економіки: роль управління інтелектуальною власністю //Економіка України. - № 12, 2011.